

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Кабаченко Ганни Сергіївни на тему
**«Регулювання ринку праці в умовах трансформації структури
зайнятості»**, подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Актуальність теми.

Науково-практичне обґрунтування пріоритетів модернізації економіки і суспільства України в контексті забезпечення не лише конкурентоспроможності, але й високого рівня соціально-економічного розвитку, дуже тісно пов'язане з проблемами використання людського капіталу на ринку праці. На нашу думку, за сучасних умов це один з найважливіших напрямів реалізації наукової думки. Це завдання особливо актуалізується в наш час такими причинами: по-перше, загальносвітовими тенденціями підвищення ролі людей, їхнього інтелекту, знань, мотивації у економічному зростанні, забезпеченні соціального розвитку як окремих підприємств, так і країни в цілому; по-друге, прискоренням науково-технічно-технологічного прогресу, стрімким поширенням новітніх технологій, які «вимивають» традиційні робочі місця, у всіх сферах людської життєдіяльності; по-третє, глибокою системною кризою в нашій країні, що дуже негативно вплинула на відтворення продуктивних сил людей, трудову мотивацію і посилила еміграцію; по-четверте, перспективами євроінтеграції України, що ведуть до посилення конкуренції й орієнтують розвиток на кращі світові взірці.

Актуальність дослідження підвищується також тим, що посилення конкуренції, розвиток економіки знань, інформаційних технологій, зміни в змісті й формах праці потребують оновлення системи регулювання ринку праці, а умови та чинники такого регулювання мають стати об'єктом комплексного економіко-теоретичного аналізу. Отже, тема дисертаційного дослідження є актуальною як з точки зору сучасних соціально-економічних

перетворень в Україні і світі, так і з огляду на загальну недостатню науково-методологічну розробленість широкого кола завдань, пов'язаних з нагальними проблемами регулювання ринку праці в умовах трансформації структури зайнятості.

**Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, їх
достовірність і новизна.**

Об'єкт і предмет дослідження чітко визначені, що дало змогу автору отримати обґрунтовані наукові результати. Аналізуючи основні положення та висновки дисертації слід підкреслити їх теоретичну обґрунтованість, комплексність, самостійність та орієнтацію автора на чітке формулювання власної позиції.

Аналіз дисертаційної роботи та автореферату, опублікованих наукових праць дозволяє зробити висновок про те, що основні положення, які визначають наукову новизну дисертації та виносяться на захист, сформульовані автором самостійно і відображають особистий внесок автора. Наукову новизну містять такі положення та висновки дисертації:

запропоновано модель розвитку соціального підприємництва, яку можна вважати перспективним напрямом державного регулювання ринку праці, в основу якої покладено принцип адресності – виокремлення груп суб'єктів ринку праці, принцип раціональності та гнучкості – організація діяльності на умовах адаптивності та соціального характеру підприємства для забезпечення ефективного використання людських ресурсів на ринку праці (с. 172-175, рис. 3.3);

обґрунтовано удосконалення механізму регулювання ринку праці України, в якому, на відміну від існуючих, запропоновано інструментарій інтегрованого державного та ринкового впливу на ринок праці, систематизовано заходи за напрямками регулювання ринку праці, їх цільовим спрямуванням, а також адресним охопленням суб'єктів ринку праці, що збільшить ймовірність отримання позитивних ефектів від впровадження

механізму на макро-, мікро- та нанорівнях управління (п. 3.1, рис. 3.1);

запропоновано науково-методичне забезпечення розробки стратегії розвитку ринку праці, яке містить комплекс систематизованих індикаторів моніторингу ринку праці, враховує особливості регулювання локальних ринків праці, має потенціал для конкретизації організаційних цілей та ухвалення стратегічних рішень, здатних забезпечити розвиток національного ринку праці на основі закладеної можливості використання як універсальної для регіонів (с.189-201);

розроблено теоретико-методичний підхід до дослідження проблем регулювання ринку праці, специфікою якого є: систематизація особливостей його регулювання на макро-, мезо-, мікро- та нанорівнях; групування чинників впливу, виокремлення методів, цілей та інструментів регулювання ринку праці; визначення системи індикаторів розвитку ринку праці, що дає змогу оцінити ступінь його розвитку та напрями регулювання (п.2.2);

дістало подальшого розвитку інституційне та організаційно-інформаційне забезпечення середньострокового прогнозування професійно-кваліфікаційної структури зайнятості на основі аналізу перспективних кадрових потреб економіки та соціальної сфери на регіональному рівні шляхом перерозподілу чинних функцій центрів зайнятості (с. 176-184; с. 197-200);

методичні рекомендації щодо проведення на регіональному рівні періодичного моніторингу потреб молоді, пов'язаних із сферою їх професійного самовизначення та побудови власних освітньо-професійних траєкторій на основі статистичних та соціологічних обстежень стану ринку праці та трансформаційних зрушень в структурі зайнятості з метою обґрунтування управлінських рішень щодо збалансування професійно-кваліфікаційної структури зайнятості (с. 121-128).

Зміст дисертації, її завершеність та оформлення.

Основним результатом наукового дослідження Кабаченко Г. С. є вдосконалення науково-методичних положень та розроблення практичних

рекомендацій щодо регулювання ринку праці в умовах трансформації структури зайнятості.

Слід підкреслити, що негативні соціально-економічні тенденції, що домінують в Україні загалом, і на ринку праці зокрема, значною мірою є наслідками недостатнього теоретичного і організаційно-методологічного обґрунтування процесів використання людських продуктивних сил. З огляду на це, важливим доробком автора вважаю подальший теоретико-методологічний розвиток у *першому* розділі роботи теоретичних положень щодо регулювання ринку праці та удосконалений теоретико-методичний підхід до його дослідження, на основі групування чинників впливу, виокремлення методів, цілей та інструментів регулювання ринку праці та визначення системи індикаторів розвитку ринку праці; уточнення категорійного апарату щодо визначення понять «регулювання ринку праці», «трансформація структури зайнятості»; систематизація особливостей трансформаційних зрушень в сучасній структурі зайнятості.

Автором запропоновано систему індикаторів розвитку ринку праці та показників оцінювання ефективності його регулювання (дослідження економічно активного населення, попиту і пропозиції на ринку праці, оплати праці, незайнятого населення, зайнятості та соціального стану населення), які можна проаналізувати на основі статистичних даних, що сприятиме проведенню якісної оцінки стану, тенденцій та регіональних особливостей ринку праці та визначенню напрямів його регулювання (с. 39; с. 49-50).

Систематизовано фактори впливу на регулювання ринку праці: за характером впливу; за сферою; за рівнем управління. Визначено методи регулювання ринку праці (правовий, організаційний та економічний), для кожного з яких виокремлено відповідні цілі та інструменти впливу. Узагальнення визначених теоретичних положень та методів є змістом запропонованого теоретико-методичного підходу до дослідження проблем регулювання ринку праці (с. 38-48).

Проведений аналіз змісту трансформаційних зрушень в сучасній

структурі зайнятості дав змогу їх систематизувати та виокремити найбільш типові риси, що характеризують сучасну сферу зайнятості: посилення глобальної конкуренції; зниження частки виробничого сектора й зростання сектора послуг; структурні зрушення в процесі переходу від сфери матеріального виробництва у сферу виробництва нематеріального знання; збільшення частки високотехнологічних виробництв, виникнення нових технологій та зміни в організації виробництва; збільшення попиту на високоосвічених, висококваліфікованих працівників, що мають високий інноваційний потенціал; поширення нестандартних форм зайнятості (с. 51-68).

Другий розділ дисертації присвячено виявленню загальних тенденцій та регіональних особливостей регулювання ринку праці України, а також характеру трансформаційних зрушень в структурі зайнятості. Виявлено потреби молоді, пов'язані із сферою професійного самовизначення та рівень готовності молоді до активних змін.

Слід підкреслити обґрунтованість висновків щодо значного професійно-кваліфікаційного та кількісного дисбалансу на ринку праці. Основними формами прояву дисбалансу є структурні диспропорції в національній економіці, зміни статево-вікової структури економічно активного населення. Наслідки дисбалансу між попитом та пропозицією на ринку праці виявляються у вимушеній неповній зайнятості, зниженні продуктивності праці, одночасному поширенні структурного та технологічного безробіття, зростанні ризиків соціального відторгнення у сфері праці для вразливих верств працездатного населення, високих показників навантаження на одне вільне робоче місце (с. 72-84).

Змістом *третього* розділу дисертації є положення та висновки, що розкривають механізм регулювання ринку праці України; модель розвитку соціального підприємництва як напрям державного регулювання ринку праці; інституційне та організаційно-інформаційне забезпечення середньострокового прогнозування професійно-кваліфікаційної структури зайнятості; науково-методичне забезпечення розробки стратегії розвитку

ринку праці.

У роботі обґрунтовано пропозиції щодо інституційного забезпечення системного середньострокового прогнозування потреб економіки та соціальної сфери у кваліфікованих кадрах шляхом перерозподілу чинних функцій центрів зайнятості. За умови прийняття та затвердження на державному рівні методики прогнозування ринку праці відповідно до потреб економіки регіональні центри мають вибудовувати обґрунтовані управлінські рішення на основі комплексної аналітичної та експертної діяльності, спрямованої на створення інформаційного забезпечення і реалізації програм зайнятості (с. 176-184; с.197-200). Запропоновано науково-методичне забезпечення розробки стратегії розвитку ринку праці, яке упорядковує розробку стратегії розвитку на регіональному рівні, що розширює можливості її використання як типової (с. 188-201).

За результатами кожного розділу і загалом в кінці роботи автором зроблені логічні висновки. На мій погляд, дисертація Кабаченко Г. С. логічна, завершена, оформлена відповідно до встановлених вимог.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до тематики наукових досліджень Донецького національного університету імені Василя Стуса – держбюджетної теми «Регулювання соціально-економічного розвитку України: людський вимір» (номер держреєстрації 0111U008157, 2011-2015 рр.), в межах якої здійснено комплексне системне дослідження стану, тенденцій та регіональних особливостей регулювання ринку праці України, узагальнено напрями регулювання ринку праці в умовах трансформації структури зайнятості.

Наукове та практичне значення одержаних результатів.

Основні положення і висновки, наведені в дисертації Кабаченко Г. С., доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій,

впровадження яких сприятиме реалізації запропонованих напрямів регулювання ринку праці України в умовах трансформації структури зайнятості. Отримані наукові результати впроваджено на державному, регіональному рівнях та на рівні підприємств:

у діяльності Державної служби зайнятості (Центрального апарату) при формуванні проекту Концепції моделі державної служби зайнятості, підготовці пропозицій щодо механізмів реалізації політики зайнятості та удосконалення законодавства в сфері зайнятості та соціального захисту населення від безробіття (довідка №ДЦ-13-1783/0/6-16 від 10.11.2016 р.); в діяльності Донецького обласного центру зайнятості при формуванні проекту Програми зайнятості Донецької області на 2017 рік та пропозицій до проекту Програми соціального та економічного розвитку Донецької області на 2017 рік (довідка №6/5019 від 25.11.2016 р.); Департаменту соціального захисту населення Донецької обласної державної адміністрації для підготовки проекту Регіональної програми інтеграції, соціальної адаптації та захисту внутрішньо переміщених осіб на 2017 рік (довідка №03/17-2954 від 21.12.2016 р.); Управління у справах сім'ї та молоді Донецької обласної державної адміністрації при розробці Регіональної комплексної програми «Молодь і сім'я Донеччини на 2016–2020 рр.» (довідка № 01/17-992 від 23.12.2016 р.); Донецької торгово-промислової палати при розробці пропозицій до проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року» та проекту Регіональної програми розвитку малого та середнього підприємництва в Донецькій області на 2017–2018 роки (довідка № 115/06.04-04 від 30.01.2017 р.); у практичній діяльності ПАТ «НКМЗ» (довідка № 001-077 від 19.12.2016 р.).

Результати досліджень також використовуються в навчальному процесі Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні дисципліни «Ринок праці» (довідка №323/01-08/6.9.0 від 29.12.2016 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора

Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 16 наукових працях загальним обсягом 5,24 ум.-др. арк., з них особисто автору належить 4,21 ум.-др. арк., у тому числі 4 статті у наукових фахових виданнях (із них 3 – у співавторстві), 3 статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття в інших виданнях, 8 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій.

Зауваження щодо змісту дисертації та дискусійні положення.

Оцінюючи позитивно представлену роботу в цілому, вважаю за необхідне висловити критичні зауваження, вказати на недоліки та дискусійні положення.

1. На нашу думку, основним доробком цієї роботи є вдосконалення науково-методичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо регулювання ринку праці в умовах трансформації структури зайнятості. Безумовно вітаючи такі результати, все ж-таки не можу не зауважити, що дуже важливі у цьому аспекті питання створення нових робочих місць потребують глибшого наукового аналізу, зокрема, в аспекті галузей, регіонів, форм підприємництва, видів зайнятості і т.п.

2. Погоджуючись з автором у тому, що проблемою в Україні залишається значний професійно-кваліфікаційний дисбаланс на ринку праці (с. 96, 204), хочу зауважити, що потрібно також дослідити таку причину цього дисбалансу як неадекватно низький рівень заробітної плати в Україні в середньому і за багатьма професіями зокрема. Водночас існує необґрунтована диференціація оплати праці, розширюються можливості працевлаштування за кордоном. Дефіцит на працівників складної або важкої праці не можна подолати за таких умов ніякими регуляторними заходами без адекватного підвищення заробітної плати.

3. П.3.1. присвячено удосконаленню механізму регулювання ринку праці України. Підтримуючи запропонований інструментарій інтегрованого державного та ринкового впливу на ринок праці (нормативно-правові, адміністративно-організаційні, фінансово-економічні та мотиваційні інструменти), хочу зазначити, що, на мою думку, ще зарано проголошувати, що автором «удосконалено: механізм регулювання ринку праці України» (с. 15 дисертації, с. 3 АР), адже від розроблених пропозицій до реального удосконалення механізму ще дуже багато організаційної роботи, яка не залежить від автора дисертації.

4. Додаткової аргументації потребує і твердження автора про те, що її пропозиції «збільшать ймовірність отримання позитивних ефектів... серед яких: досягнення професійно-кваліфікаційного балансу та забезпечення високого рівня конкурентоспроможності населення на ринку праці» (с.16). На мою думку, 1) професійно-кваліфікаційного балансу в сучасній динамічній, турбулентній економіці досягти неможливо, 2) високого рівня конкурентоспроможності населення взагалі не може бути, можливий лише вищий/нижчий рівень конкурентоспроможності одних працівників відносно інших, бо конкурентоспроможність – категорія відносна.

5. Як побажання автору на майбутнє звертаю увагу на перспективні, вже недалекі зміни у трудовій сфері, що є немінучими у зв'язку з прискореною інтелектуалізацією та інформатизацією економіки. Йдеться про такі важливі і складні процеси сучасності, як стрімке зростання продуктивності під впливом нових технологій і відповідне швидке скорочення робочих місць. Ефективна зайнятість в таких умовах можлива лише щодо невеликої частки економічно активного населення, і чим ефективнішою буде вона, тим більша інша частина населення втрачатиме шанси на зайнятість. Отож перспективи регулювання ринку праці та поліпшення якості життя не однозначні, вони потребують вирішення архіскладних проблем: як забезпечити прожиткові потреби та чим зайняти дедалі зростаючу частину населення, яка не матиме постійної роботи.

Загальний висновок.

Висловлені зауваження не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації Кабаченко Г. С.

Оцінюючи роботу в цілому, можна зробити висновок, що автору вдалося досягти мети і вирішити поставлені завдання.

Дисертація Кабаченко Г. С. «Регулювання ринку праці в умовах трансформації структури зайнятості» є закінченим науковим дослідженням, має суттєву наукову новизну і практичну цінність. Вона відповідає вимогам положень «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами.

Автореферат дисертації Кабаченко Г. С. та публікації автора відображають основний зміст роботи. Автореферат не містить положень, що не відображені в дисертації, оформлений відповідно до встановлених вимог.

Автор роботи Кабаченко Ганна Сергіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент
професор кафедри економіки підприємства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, д.е.н., професор

 О. А. Грішнова

